

LA POBLACIÓ DE CATALUNYA: SUCESSOS SOBTATS I DINÀMIQUES ADAPTATIVES⁷⁰

Cristina López Villanueva

Professora de Sociologia UB

L'any 2006 Catalunya ha assolit els 7 milions d'habitants després de gairebé trenta anys d'estancament demogràfic. L'entrada al nou mil·lenni ha suposat una ruptura amb l'evolució demogràfica anterior; l'escenari ha canviat radicalment: els naixements repunten i la fecunditat també, l'esperança de vida continua sumant anys i l'aportació de la immigració estrangera rejoyeneix la població catalana. Aquesta evolució s'ha fet de manera intensa i accelerada però sobretot adaptada a les noves circumstàncies, com és propi de l'entorn mediterrani.

1. DE L'ESTANCAMENT DEMOGRÀFIC AL CREIXEMENT SOBTAT

La crisi econòmica del 1973 va tenir, també, els seus efectes sobre l'estructura demogràfica i social. A partir de principis dels anys vuitanta i durant tota la dècada dels noranta la població de Catalunya va entrar en una dinàmica d'estancament. La natalitat havia tocat fons, davallava la fecunditat que, alhora, es posposava a edats madures, l'emancipació dels joves s'ajornava *sine die*, la mortalitat augmentava lleugerament i les migracions de la resta de l'Estat espanyol s'havien aturat. Aquest context anunciava un envelliment sense precedents i una regressió demogràfica.

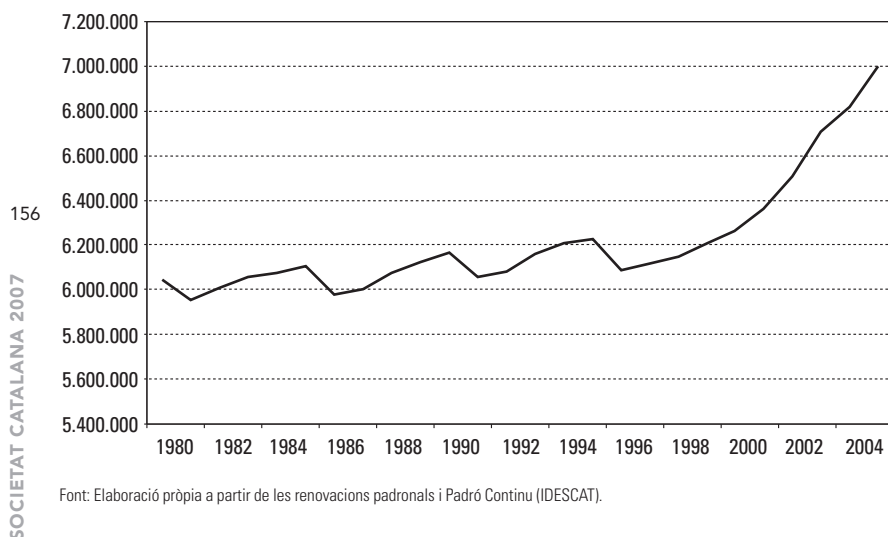
L'any 1981 la població de Catalunya era de 5.956.414 persones i l'any 2006 ha assolit els 7.134.697 habitants. De l'estancament demogràfic de les dècades dels

70. Un anuari té la voluntat de recollir els fets més rellevants esdevinguts durant l'any; tractant-se de la primera edició ha calgut fer referència als vint anys anteriors per a contextualitzar els canvis que s'han produït a partir del nou mil·lenni.

No totes les fonts consultades disposen de dades actualitzades a l'any 2006. Les xifres oficials de Padró Continu detallades estan disponibles només fins a 2005. Els fluxos detallats procedents del Moviment Natural de la Població estan disponibles a dia d'avui fins a 2004.

anys vuitanta i noranta, amb uns creixements propers a 0, s'assisteix a una recuperació ràpida i intensa en arribar l'any 2000, amb taxes de creixement que en alguns moments superen el 3%, incorporant més de 100.000 efectius anuals en el darrer quinquenni.

GRÀFIC 1. Evolució de la població de Catalunya. 1981-2006

Quins han estat els elements d'aquest creixement? Bàsicament dos: el saldo migratori i el creixement natural.

Les migracions han jugat un paper cabdal en l'evolució de la població catalana i ho han fet seguint el model clàssic dels factors *push-pull*⁷¹ (atracció-expulsió), tot i que han pesat força els factors d'atracció. El fet migratori, històricament, ha anat lligat a la dinàmica poblacional de Catalunya; primer, vingueren de la Catalunya Nord, després de la veïna Espanya i avui de la resta del món.

71. RAVENSTEIN, E. G. (1985), «The Laws of migration», *Journal of the Royal Statistical Society*, núm. 48, p. 162-227.

La teoria clàssica dels factors *push pull* constitueix la base empírica sobre la qual es construeix un dels models explicatius del moviment migratori que més impacte ha tingut i que ha dominat gairebé al llarg de tota la primera meitat del segle XX. La teoria dels factors es basa en una sèrie d'elements que operen des de l'àrea emissora *push* i que impel·leixen a abandonar-la i en les forces que operen des de l'àrea receptora *pull* i que actuen com a focus d'atracció. Els factors d'expulsió poden anar lligats a determinants de tipus econòmic com ara la manca de feina, els salaris baixos; a determinants de tipus polític com ara situacions de guerra, la manca de llibertats i la violació dels drets humans o fins i tot determinants de tipus ecològic com ara situacions de catàstrofes naturals. Els factors d'atracció serien els contraris als anteriors: oferta de llocs de treball, bones condicions de vida, seguretat personal i política, etc.

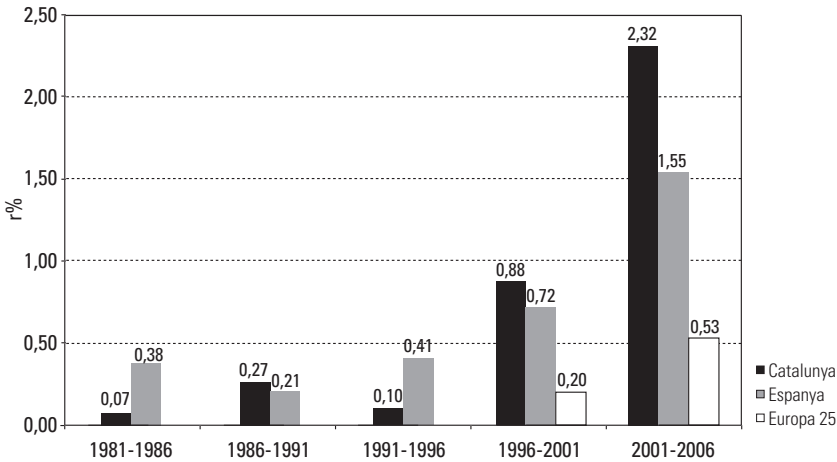
TAULA 1. Taxes de creixement anual. Catalunya, Espanya, Europa. 1981-2006

Any	Població de Catalunya	Període	Catalunya Variació	r%	Espanya r%	Europa 25 r%
1981	5.956.414					
1986	5.978.638	1981-1986	22.224	0,07	0,38	
1991	6.059.494	1986-1991	80.856	0,27	0,21	
1996	6.090.040	1991-1996	30.546	0,10	0,41	
2001	6.361.365	1996-2001	271.325	0,88	0,72	0,20
2006	7.134.697	2001-2006	773.332	2,32	1,55	0,53

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos i les renovacions padronals 1981-2006. INE per a Espanya. IDESCAT per a Catalunya. EUROSTAT per a Europa dels 25.

GRÀFIC 2. Taxa anual de creixement de la població. Catalunya, Espanya i Europa (25). 1981-2006

157

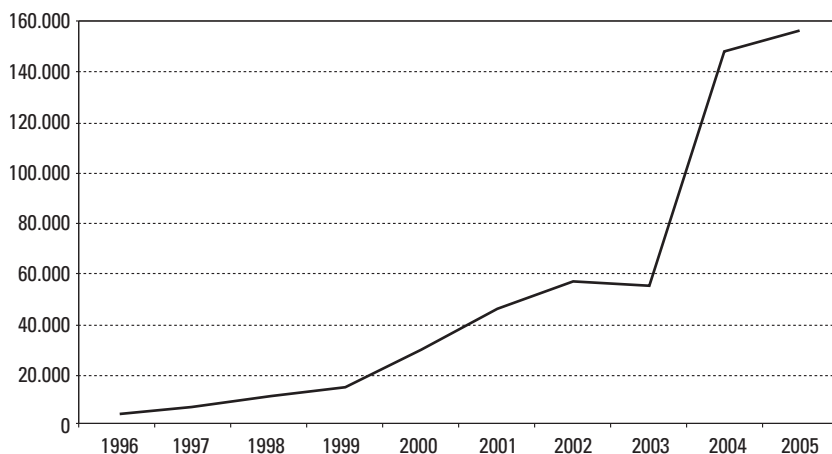
Font: Elaboració pròpia a partir de les renovacions padronals 1981-2006. INE per a Espanya. IDESCAT per a Catalunya. EUROSTAT per a Europa dels 25.

L'any 1996 a Catalunya van entrar 6.509 persones procedents de l'estranger i el 2005 ja en van ser 156.552. Arribant a significar el 12,23% del total de la població l'any 2006, gairebé 1 milió de persones.⁷² Aquesta *inesperada* intensitat ha convertit el fenomen en un autèntic *boom migratori*, deixant enrere les previsions d'estancament i envelliment. L'excepteional flux modifica l'estructura per sexes i edats de la població, rejuvenint-la i diversificant-ne els orígens.

La dinàmica de la població afecta l'estructura per edats i a l'inrevés: d'una població jove cal esperar un augment de naixements. No ha estat sem-

72. 866.814. persones segons padró continu a 1 de gener de 2006.

GRÀFIC 3. Evolució del flux immigratori de població estrangera. Catalunya. 1996-2005

Font: Elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de Variació Residencial 1996-2006. INE.

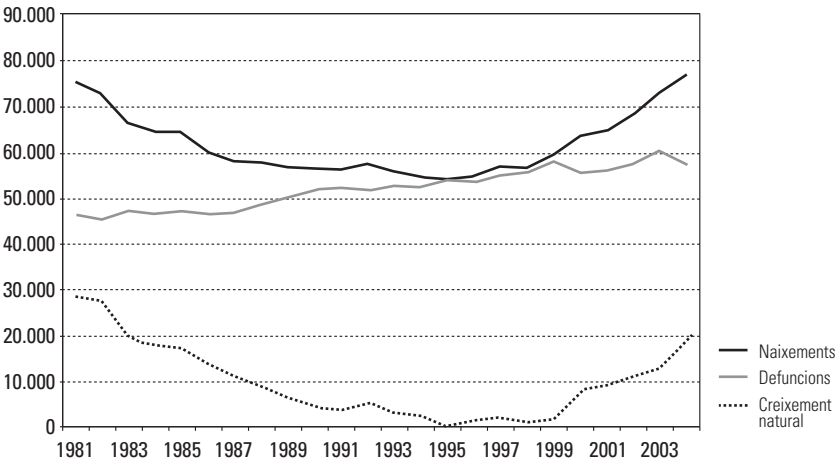
pre així a Catalunya, que sembla haver evolucionat fora de tota lògica: amb els efectius més nombrosos de la història recent en edat de procrear (les generacions del *baby boom*) la natalitat no ha deixat de reduir-se. Per què? La resposta a la pregunta és que Catalunya ha seguit una **lògica demogràfica adaptativa**, tal i com apunta la demògrafa Anna Cabré (Cabré, 1999:218): «la depressió demogràfica dels anys vuitanta sembla [...] una reacció lògica, no sols davant la crisi econòmica, sinó davant l'exuberància dels seixanta». ⁷³

El creixement natural de la població havia anat a la baixa des dels anys vuitanta i va tocar fons els anys noranta. L'any 1995 es van registrar només 53.809 naixements (la meitat dels 112.000 del 1975). Era el mínim dels naixements registrats a Catalunya. En iniciar-se el segle XXI aquesta tendència es trenca sobtadament. Els naixements l'any 2006 han recuperat els valors dels anys vuitanta, superant els 70.000 anuals.

Les defuncions, en canvi, han anat augmentant passant de les 45.000 a les 60.000 com a efecte de l'envelliment de la població. L'esperança de vida ha anat sumant anys, basant-se gairebé de manera exclusiva en l'augment de la supervivència de la població a edats madures. S'experimenta un notable increment: en menys de vint anys s'han guanyat més de tres anys de vida. S'ha passat d'una expectativa de 74,2 anys per als homes i de 80,5 per a les dones a 77,4 i 84 anys respectivament.

73. CABRÉ, A. (1999), *El sistema català de reproducció*, Col·l. «La mirada social» núm. 35, Ed. Proa, Institut Català de la Mediterrània, p. 218.

GRÀFIC 4. Creixement natural. Catalunya. 1981-2006

Font: Elaboració pròpia a partir del Moviment Natural de la Població 1981-2004 (IDESCAT).

TAULA 2. Esperança de vida en néixer i als 60 anys. Catalunya. 1975-2004

	Esperança de vida en néixer		Esperança de vida als 60 anys	
	Homes	Dones	Homes	Dones
1975	71,4	76,7	17,4	20,9
1986	74,2	80,5	19,2	23,2
1991	73,9	80,9	19,4	23,8
1996	75,2	82,4	20,3	25,0
2004	77,4	84,0	21,3	26,0

Font: Anuari estadístic de Catalunya 2006 (IDESCAT).

2. DE L'ENVELLIMENT AL REJOVENIMENT

L'estructura per edats i sexes permet constatar la història i les contingències demogràfiques d'una societat així com apuntar tendències d'evolució futura. La millor expressió gràfica de l'estructura per sexes i edats és la piràmide.

A Catalunya la piràmide de 1996 (gràfic 6) mostrava una població extremadament envellida, era el reflex d'una natalitat i fecunditat baixes tal i com es comprova en l'estrenyiment de la base.⁷⁴ La proporció de persones de més

74. La taxa de natalitat de l'any 1996 era del 8,9 per mil i l'indicador conjuntural de fecunditat era 1,2 fills per dona.

de 65 anys superava, per primera vegada, la dels infants⁷⁵ i l'índex d'envelliment, per primera vegada, estava per sobre de 100. Era, doncs, el paradigma d'una societat envellida. Aquesta tendència ja es començava a apuntar a la piràmide de 1981 (gràfic 5) que tot i mostrar encara una població jove, amb poc més del 10% de persones grans, ja feia palesa la caiguda de la natalitat.

L'any 2001 (gràfic 7) marca una inflexió i un canvi. Tot i recollir els màxims valors d'envelliment del període,⁷⁶ fruit de la inèrcia anterior, es registra per primera vegada un repunt de naixements tal i com pot apreciar-se en l'eixamplament de la base.

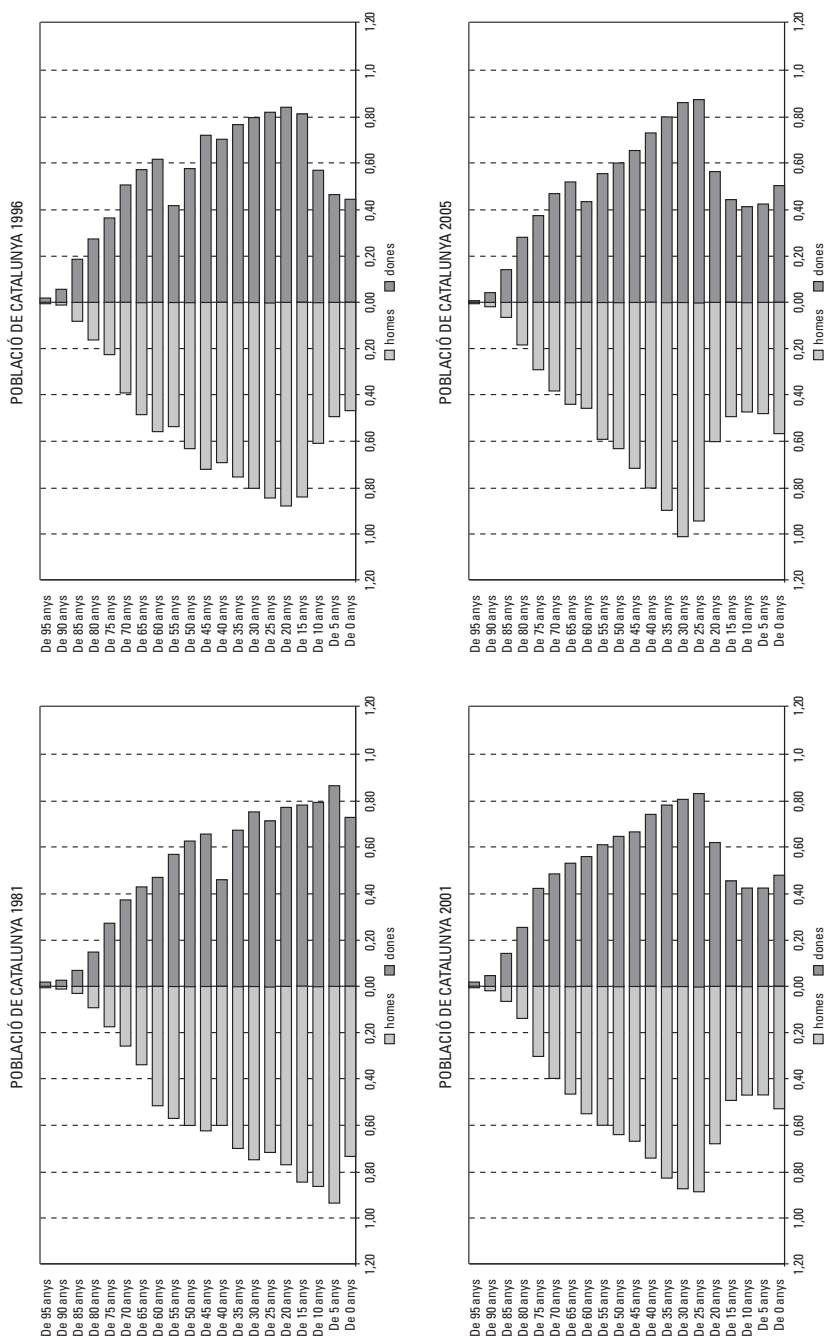
La piràmide de 2005 reflecteix la consolidació dels canvis observats a l'inici del mil·lenni. Un ràpid creixement demogràfic succeeix els decennis d'estancament. Durant el quinquenni 2001-2006 la població de Catalunya va experimentar un creixement del 2,32% anual com a conseqüència de la incorporació de la població nouvinguda, amb un saldo migratori net superior al 18 per mil els anys 2004 i 2005. El més significatiu és l'eixamplament de la base de la piràmide, que indica la recuperació dels naixements: després dels mínims històrics dels anys noranta s'inicia una progressiva recuperació de la natalitat, per sobre de l'11 per mil (la més elevada des de 1982) i amb índex sintètic de fecunditat d'1,5 fills per dona. El gràfic no deixa lloc a dubtes, la població es rejuveneix i els naixements repunten gràcies a l'aportació de generacions nouvingudes en edat fèrtil i, també, a la fecunditat de les generacions plenes filles del *baby boom* que ja no volen ajornar més el seu projecte de maternitat/paternitat. Per primera vegada des de 1975 davalla la proporció de persones majors de 65 anys (encara que només lleugerament), i també els indicadors d'envelliment (116,47%) i l'índex de dependència senil (23,69%), que havien tocat sostre l'any 2001. Per primera vegada augmenta la proporció de nens menors de 15 anys i augmenta l'índex de dependència infantil.

L'aportació de la immigració estrangera es fa visible entre els 25 i els 40 anys (taula 4, gràfic 10), el 81,83% té entre 16 i 64 anys i l'edat mitjana es situa als 30 anys, deu anys més jove que la població de nacionalitat espanyola.

Aquesta tendència fa augurar un futur més dinàmic, tot i que la inèrcia de l'estructura encara pesa, malgrat que s'està experimentant una profunda transformació encara s'està davant d'una població vella. No es pot obviar que en menys de vint-i-cinc anys s'ha passat d'una població on una de cada quatre persones era menor de 15 anys a una on només ho és el 14% i on una de cada cinc dones és major de 65 anys.

75. La proporció de persones majors de 65 anys era del 16,24% i la d'infants de 14,46%. L'índex d'envelliment era del 112,35%.

76. 126,40% d'índex d'envelliment.

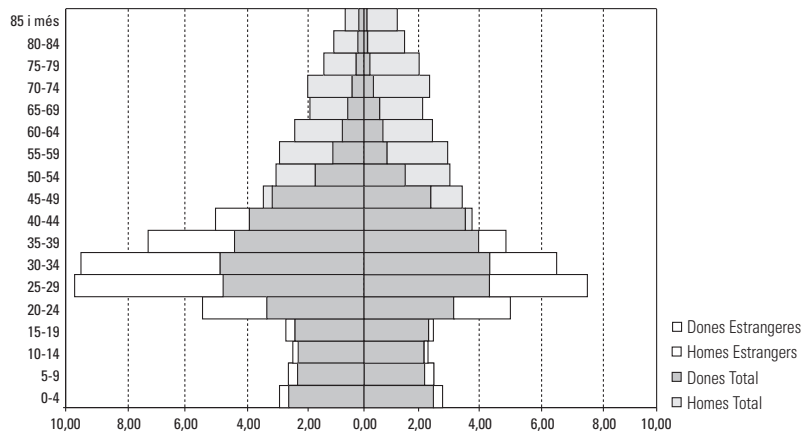
Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de 1981, 2001, Estadística de Població de 1996 i del Padró Continu 2005 (IDESCAT).

TAULA 3. Indicadors d'estructura. Catalunya. 1981, 1991, 2001 i 2005

	1981			1991			1996			2001			2005		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
<15	26,17	23,74	24,93	18,81	16,76	17,76	15,22	13,73	14,46	14,43	13,12	13,76	14,66	13,59	14,12
15-64	64,74	63,24	63,97	69,27	66,64	67,92	71,04	67,63	69,30	70,75	67,02	68,85	71,49	67,40	69,43
65 i més	8,97	12,89	10,97	11,92	16,60	14,31	13,73	18,64	16,24	14,82	19,86	17,39	13,85	19,01	16,45
80 i més	1,30	2,45	1,88	2,10	4,01	3,08	2,47	4,76	3,64	2,74	5,32	4,06	3,00	5,79	4,41
Índex d'envelliment	34,28	54,32	44,01	63,38	99,06	80,58	90,22	135,73	112,35	102,72	151,40	126,40	94,42	139,86	116,47
Índex de sobreenvelliment	14,45	18,97	17,16	17,60	24,18	21,50	17,98	25,54	22,42	18,46	26,80	23,32	21,69	30,46	26,80
Índex de dependència infantil	40,42	37,54	38,97	27,16	25,15	26,15	21,43	20,30	20,86	20,39	19,57	19,99	20,51	20,17	20,34
Índex de dependència senil	13,86	20,39	17,15	17,21	24,91	21,07	19,33	27,55	23,44	20,95	29,64	25,26	19,37	28,21	23,69
Índex de dependència total	54,27	57,93	56,12	44,37	50,06	47,22	40,76	47,85	44,30	41,34	49,21	45,25	39,88	48,38	44,04
Edat mitjana de la població	32,83	35,47	34,17	36,35	39,28	37,95	38,13	40,96	39,58	39,21	42,05	40,66	39,15	42,05	40,61
Relació masculinitat	96,17			95,69			95,30			95,98			98,33		

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de 1981, 1991, 2001, Estadística de Població de 1996 i del Padró Continu 2005 (IDESCAT).

GRÀFIC 9. Població que resideix a Catalunya. Nacionalitat estrangera i total

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró Continu. 2005. INE.

TAULA 4. Indicadors d'estructura de la població de nacionalitat estrangera i espanyola. Catalunya 2005.

	Nacionalitat espanyola			Nacionalitat estrangera		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
<15	14,68	13,22	13,93	16,95	14,57	15,63
15-64	69,74	66,00	67,83	79,85	83,42	81,83
65 i més	15,58	20,79	18,24	3,20	2,01	2,54
Índex d'envelliment	106,12	157,31	130,97	18,86	13,79	16,25
Índex de sobreenvelliment	21,83	30,67	26,98	18,38	14,05	16,48
Índex de dependència infantil	21,05	20,02	20,54	21,23	17,47	19,10
Índex de dependència senil	22,33	31,50	26,90	4,00	2,41	3,10
Índex de dependència total	43,38	51,52	47,43	25,23	19,87	22,21
Edat mitjana de la població	40,35	43,28	41,85	30,66	30,87	30,78

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró Continu. 2005. INE.

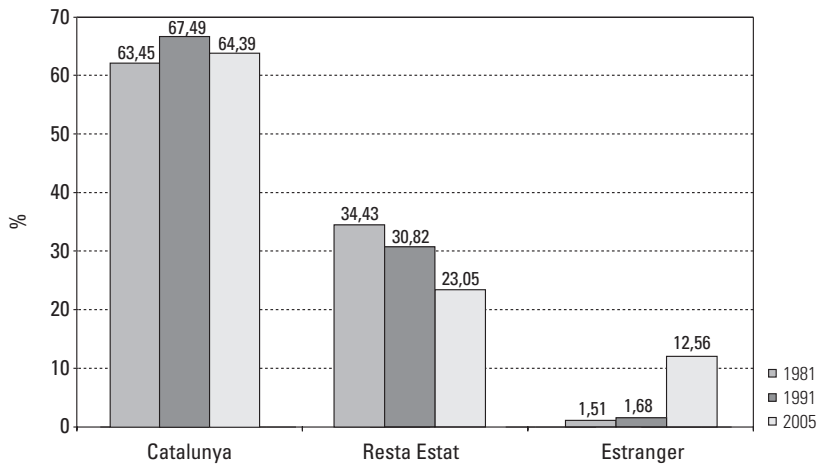
3. PLURALITAT D'ORÍGENS I DIVERSIFICACIÓ DE LA PROCEDÈNCIA

La pluralitat dels orígens dels qui viuen a Catalunya és gran. Sempre ha estat així, no cal oblidar que Catalunya és una terra de marca⁷⁷ i com a tal ha estat gresol de cultures. El que caracteritza, però, el darrer decenni és la diversificació de les procedències.

77. En el sentit de fronterera i per tant de trànsit («Marca Hispànica»).

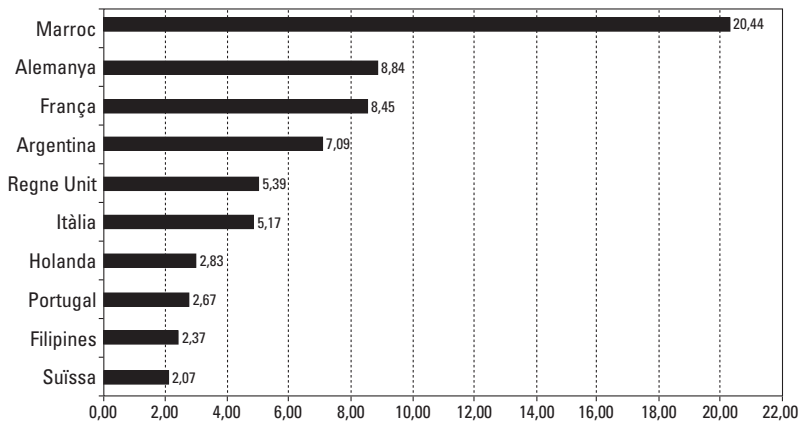
L'any 1981 un terç de la població catalana havia nascut a la resta de l'Estat espanyol. Avui els fluxos migratoris han canviat i amb ells el lloc d'origen dels catalans. La davallada en les migracions internes que es va produir a la segona meitat dels anys setanta es constata en la reducció del pes dels nascuts a la resta de l'Estat espanyol (del 34,43% al 23,05%). La proporció d'habitants nascuts a Catalunya més o menys s'ha mantingut (64,39%) i ha crescut espectacularment la proporció de persones nascudes a l'estranger, que ara ja representen el 12,56% davant d'1,5% de l'any 1991.

GRÀFIC 10. Lloc de naixement de la població de Catalunya. 1981, 1991, 2005

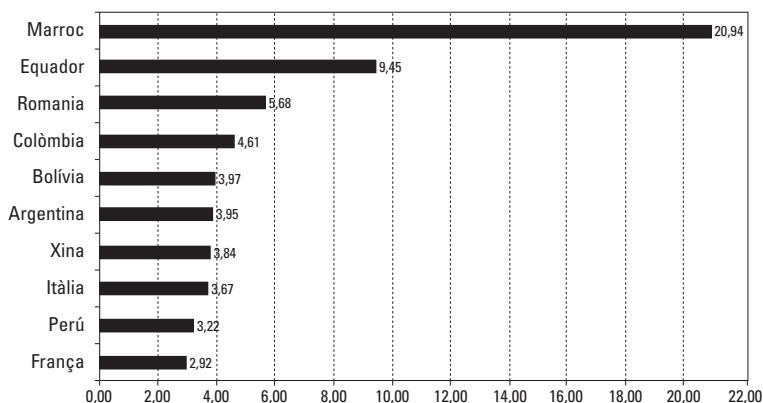
Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de 1981 i 1991. Padró continu 2005 (IDESCAT).

GRÀFIC 11. 10 principals nacionalitats. Catalunya. 1991

Font: Elaboració pròpia a partir del cens de 1991.

GRÀFIC 12. 10 principals nacionalitats. Catalunya. 2006

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró continu 2006.

165

Centrant l'atenció en la població nascuda a l'estranger⁷⁸ s'observa que ha canviat molt el seu perfil. A inicis dels anys noranta la població estrangera era bàsicament europea, amb persones grans que venien a passar la jubilació a certs indrets de Catalunya. Avui el 80% dels estrangers que resideixen a Catalunya són extracomunitaris, joves i vénen a treballar.

L'any 2006 Marroc, Equador i Romania són les tres nacionalitats predominants (de fet Marroc s'ha mantingut, amb diferència des de l'any 1991, com a primera nacionalitat d'origen). Els països llatinoamericans guanyen importància reflectint la recentíssima llatinoamericanització dels fluxos migratoris (aproximadament un terç de la població catalana prové del continent americà).⁷⁹ Les procedències s'han diversificat perquè les migracions s'han globalitzat.

4. LLARS I FAMÍLIES

Les transformacions demogràfiques esdevingudes en els darrers anys no són exclusives de Catalunya. Als països de l'Europa occidental, a partir de la segona meitat dels anys seixanta va començar el que es va considerar la *Segona Tran-*

78. Els gràfics de les procedències dels estrangers s'han realitzat a partir de les nacionalitats i no del lloc de naixement. La coincidència és gran donat que el flux migratori és molt recent.

79. Més enllà que el coneixement de la llengua i un passat històric comú, és el context jurídic el que ha facilitat la gran incorporació d'aquests fluxos. L'absència de visat i l'efecte anticipatori de l'obligatorietat del mateix ha fet ajornar molts projectes migratoris.

sició Demogràfica.⁸⁰ A Catalunya aquestes transformacions no van iniciar-se fins als anys vuitanta. Això sí, de manera molt ràpida i accelerada.

L'evolució de la dinàmica poblacional catalana no s'explica únicament per un retard en el calendari sinó que respon a un sistema demogràfic adaptat a les condicions de crisi econòmica i de menor desenvolupament de l'Estat de benestar (Cabré, 2000).⁸¹

La situació de crisi: l'atur, la precarietat laboral, l'encariment del preu de l'habitatge, va confinar els joves a les llars paternes ajornant els projectes emancipatoris, de formació de noves llars i de paternitats. Les conseqüències socio-demogràfiques van ser múltiples: d'una banda, els joves i, sobretot, les seves famílies van invertir en formació i avui són les generacions més ben formades de la història.⁸² D'altra banda, les taxes de natalitat van caure en picat. La davallada va ser més forta i més ràpida que a la resta de països de l'Europa nord-occidental. El nombre mitjà de fills per dona va decreïxer amb molta celeritat i va arribar a valors inferiors als de la resta dels països de la Unió Europea. Alhora, les dones catalanes esdevenien les més tardanes en decidir-se a tenir fills.

Avui, s'ha superat el clot. La fecunditat repunta (1,5 fills per dona l'any 2004) tot i que es manté l'edat de la maternitat per sobre dels 30 anys. Com ja s'ha dit, dos factors ho expliquen: la nova immigració (jove i en edat de procrear) i les generacions plenes filles del *baby boom*. Dos projectes diferents amb dos calenda-

TAULA 5. Indicadors de fecunditat. Catalunya, Espanya i Unió Europea, 1975-2004

	Unió Europea			Espanya			Catalunya		
Anys	TBN	ISF	EMM	TBN	ISF	EMM	TBN	ISF	E M M
1986	12,60	1,68		11,39	1,64	28,4	10,1	1,39	28,5
1991	12,10	1,60		10,17	1,33	29,0	9,2	1,23	29,3
1996	10,80	1,44		9,19	1,17	30,1	10,2	1,15	30,4
2001	10,40	1,46	29,10	9,98	1,24	30,9	10,3	1,32	30,9
2002	10,30	1,46	29,10	10,14	1,26	30,8	10,6	1,33	30,9
2003	10,40	1,48	29,20	10,52	1,30	30,8	11,1	1,37	30,9
2004	10,50	1,50		10,65	1,33	30,9	11,4	1,47	30,8

Font: Dades facilitades per IDESCAT i INE a partir dels MNP i censos i padrons dels anys corresponents.

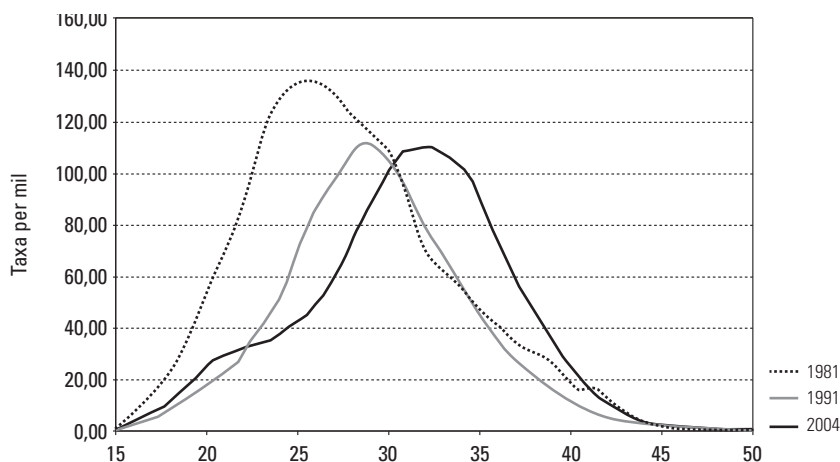
80. Als països de l'Europa occidental, des de la segona meitat de la dècada dels anys 60, es van produir unes transformacions tan intenses en l'evolució demogràfica que alguns autors (VAN DE KAA, 1987; LESTHAEGHE, 1991) van parlar d'un nou ordre demogràfic al qual anomenaren Segona Transició Demogràfica.

81. CABRÉ, A. (dir.) (2000), *Demografía: una cuestión de dos sexos y cuatro generaciones*. Informe realitzat en execució del contracte SOC 98 101297-05E0, Centre d'Estudis Demogràfics.

82. L'any 1986 només l'11,53% de joves entre 20 i 40 anys tenia estudis superiors i el 2001 el percentatge s'havia duplicat, assolint el 21,53%.

ris i intensitats diferents: les dones de nacionalitat espanyola que donen a llum per primera vegada ho fan als 31,5 anys, mentre que les estrangeres als 28,5; la fecunditat a Catalunya d'algunes nacionalitats és superior al nivell de reemplaçament (2,32 l'asiàtica i 3,7 l'africana);⁸³ la de nacionalitat espanyola continua baixa amb un valor de l'1,10 el 2004. Caldrà veure què passarà en un futur, si la fecunditat estrangera tendirà o no a convergir amb la catalana.

GRÀFIC 13. Taxes específiques de fecunditat. Catalunya, 1981, 1991 i 2004

Font: Elaboració pròpia a partir del MNP 1981, 1991 i 2004, censos 81 i 91 i Padró 2004.

El declivi de la natalitat acompanyat d'un progressiu augment d'expectativa de vida, tenen una enorme transcendència sobre les formes de convivència. L'allargament de l'esperança de vida no només té efectes sobre l'envelliment estructural de la població sinó que implica una redefinició de certes etapes del cicle vital. Roussel (1995)⁸⁴ afirma que afecta la joventut i la vellesa per *generalització i extensió*. Generalització perquè el rol d'exercir de jove o de jubilat no és privilegi o patrimoni d'una minoria sinó de tota la població, i extensió, perquè aquestes etapes es dilaten en el temps. Els joves continuen vivint durant més temps a la llar familiar i les persones grans viuen durant més temps en llars independents.

83. DEVOLDER, D. (2006), «La natalitat i la fecunditat dels estrangers a Catalunya» a LARIOS, M.J.; NADAL, M. *Estat de la Immigració a Catalunya 2005*, Col·l «Polítiques», Ed. Mediterrània, p. 257-274.

84. ROUSSEL, L. (1995), «La solidaridad intergeneracional. Ensayo de perspectivas» a REIS, Madrid, Ed. CSIC, p. 11-24.

L'augment de la longevitat fa que els homes i les dones gaudeixin després de la jubilació d'una etapa més o menys llarga de vida, xifrada en el cas de Catalunya l'any 2004 (taula 2) en 21,3 anys per als homes i 26 per a les dones. La universalització de l'assistència sanitària i la generalització de les pensions fan que les persones grans tinguin condicions de vida històricament privilegiades que fan possible una independència residencial (tot i que amb matisos).

Estem davant d'unes generacions que han estat les artífexs del *model adaptatiu*, que han permès salvar les dificultats lligades a la crisi econòmica i al deficient Estat de benestar a partir de la seva actuació com a expenedores de serveis. Aquestes generacions són les que més han treballat (en el mercat laboral formal i informal), les que més s'han casat, les que més fills han tingut, les que més han invertit en la formació dels seus fills i les que més temps els han mantingut a la llar.

Després de l'exposat no és estrany que la forma majoritària de residència continuï essent el nucli tradicional de parella amb fills. Sembla que les transformacions que s'han experimentat en la fecunditat o la nupcialitat no han donat lloc a la mateixa tipologia de llars que s'han desenvolupat en els darrers vint anys als països de l'Europa nord-occidental. El contrast requereix un comentari. Com s'explica que allà on la fecunditat és més baixa hi hagi major proporció de parelles amb fills? La resposta té a veure, un cop més, amb les estratègies adaptatives pròpies de les famílies catalanes. Tanmateix comencen a visibilitzar-se alguns canvis.

Les llars de Catalunya en el darrer decenni es diversifiquen.⁸⁵ Es constata una pèrdua d'efectius en les formes més tradicionals de residència (nuclis de pares amb fills) i guanyen efectius la resta de tipologia de llars. Tres raons poden apuntar-se per explicar els canvis observats:

1. Primera, l'estructura per edats de la població, amb elevada presència de població gran. Els tipus de llars reflecteixen aquesta estructura: parelles sense fills, sense nucli i unipersonals.

2. Segona, l'arribada d'immigració procedent de l'estranger incideix en dues direccions: ampliant el nombre de llars sense nucli, extenses o fins i tot múltiples (especialment entre la població jove que ve a treballar, sola o amb família, i que s'instal·la amb amics o compatriotes); i incrementant el nombre de llars unipersonals i de parelles sense fills (entre els d'origen comunitari que vénen a Catalunya a passar la seva jubilació).

85. Tot i que des de 2001 s'han operat canvis importants a la població catalana, les darreres dades corresponents a llars provenen del Cens de 2001.

3. Tercera, els nous comportaments de la població que incideixen en les noves formes de convivència i residència: l'augment de *singles* per opció i la incidència de la separació i divorci, que dona lloc a llars en transició (unipersonals, monoparentals, recomposicions).

Per expressar-ho en xifres:

a) El 70,43% de llars catalanes són familiars. La tendència apunta, però, a que cada cop hi haurà llars composades per persones que no tenen relació de parentiu. El decrement més fort s'ha experimentat en les llars familiars uninuclears.

b) Les llars catalanes són, cada cop, més petites.⁸⁶ El nombre mitjà de persones per llar és l'any 2001 de 2,74 persones (elevat si es compara amb la Unió Europea) però experimenta un decreixement important respecte a 1991, que era de 3,09. El menor nombre de fills i l'augment de llars en transició expliquen aquesta disminució.

c) La forma majoritària de residència a Catalunya segueix essent el nucli de parella amb fills (36,93% del total de llars), on hi resideix el 50% de la població. Tot i que en davallada, ja que ha perdut efectius. Resulta remarcable que la proporció de nuclis de parelles amb fills sobrepassa les de la resta de l'Europa nord-occidental, tot i en un context de molt baixa fecunditat. L'aparent paradoxa s'explica perquè a Catalunya els fills s'independitzen més tard i «fan de fills» durant més temps.

d) Les llars unipersonals es dupliquen des de 1991, avui ja representen el 20,93% del total de les llars catalanes (davant del 9,88% de 1981), on hi viu el 7,69% de la població. Tot i que el rostre de la monoresidencialitat continua essent femení, vell i vidu, s'experimenten canvis importants cap al rejueniment i desfeminització de la població que viu sola per la població que viu sola per opció.

e) Les llars de parelles sense fills representen el 20%, en elles hi resideix el 14% de la població. Són constituïdes, d'una banda, per parelles que encara no han tingut descendència i de l'altra per parelles amb fills que ja s'han emancipat. Les parelles sense fills presenten un lleu increment protagonitzat per les parelles de *niu buit*.

f) Les llars monoparentals també presenten un cert augment; tot i que les persones generadores d'aquests tipus de nucli són, per aclaparadora majoria, dones grans i vídues, cal destacar el rejueniment de la monoparentalitat com a conseqüència de la ruptura.

g) Creixen les llars sense nucli que s'han rejuenit, gràcies a l'aportació de població estrangera que s'instal·la amb compatriotes sense vincle de parentiu nuclear.

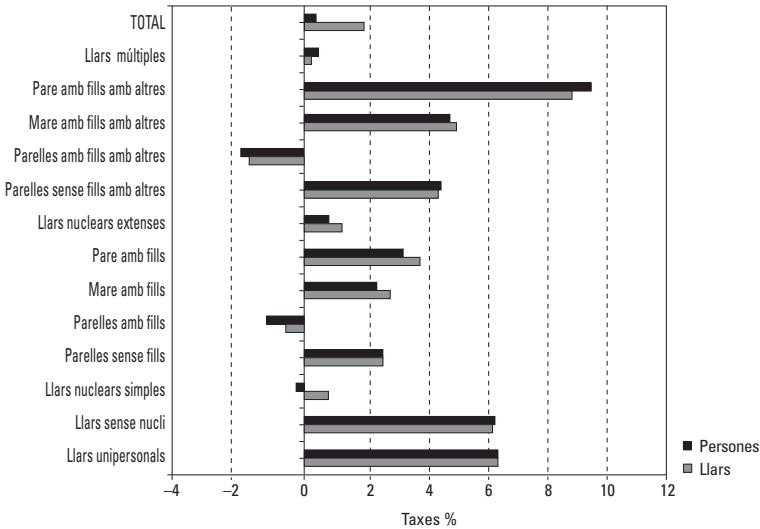
86. Pel que fa al nombre de membres.

TAULA 6. Distribució percentual de les llars i les persones i creixement anual segons tipus de nucli. Catalunya 1981-2001

	Llars			Persones		Creixement anual llars 1991/2001	Creixement anual persones 1991/2001
	1981	1991	2001	1991	2001		
Llars unipersonals	9,88	13,59	20,93	4,39	7,69	6,31	6,31
Llars sense nucli	3,31	2,63	3,99	2,00	3,47	6,15	6,21
Llars nuclears simples	70,47	72,46	64,60	76,50	71,55	0,66	-0,14
Parelles sense fills	17,24	18,90	19,91	12,21	14,63	2,35	2,35
Parelles amb fills	48,23	46,53	36,93	58,49	49,95	-0,50	-1,05
Mare amb fills	4,18	5,85	6,36	4,83	5,72	2,67	2,25
Pare amb fills	0,82	1,18	1,41	0,97	1,25	3,68	3,16
Llars nuclears extenses	12,95	8,71	8,24	12,39	12,54	1,26	0,65
Parelles sense fills amb altres	2,77	1,98	2,51	2,01	3,00	4,24	4,65
Parelles amb fills amb altres	8,79	5,58	4,02	8,99	7,19	-1,45	-1,70
Mare amb fills amb altres	0,34	0,94	1,29	1,13	1,74	5,15	4,98
Pare amb fills amb altres	1,05	0,21	0,42	0,26	0,61	8,99	9,55
Llars múltiples	3,40	2,61	2,25	4,72	4,75	0,32	0,59
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	1,82	0,53
Núm. mitjà persones llar	3,35	3,09	2,74				

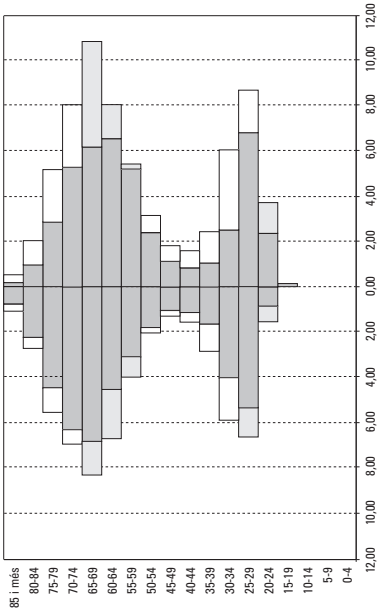
Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de 1991 i 2001 (IDESCAT).

GRÀFIC 14. Taxa de creixement anual de les llars i les persones. Catalunya

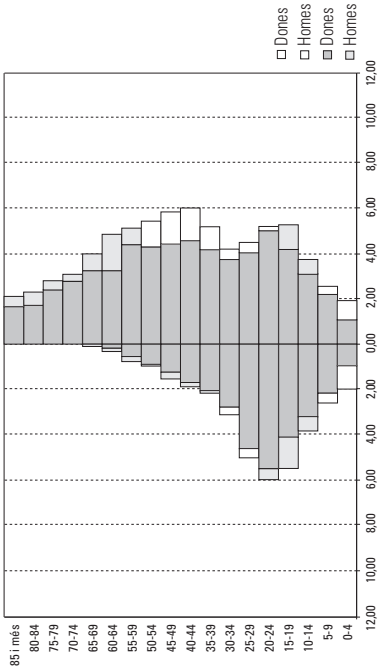

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de 1991 i 2001. IDESCAT.

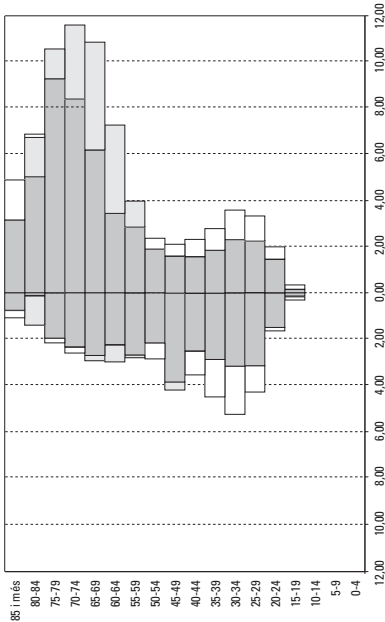
Població que viu a les llars de parelles sense fills. Catalunya. 1991-2001

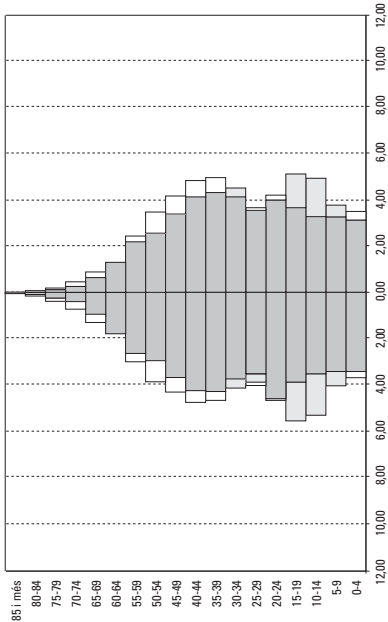
Població que viu a les llars monoparentals. Catalunya. 1991-2001

Població que viu a les llars unipersonals. Catalunya. 1991-2001

Població que viu a les llars de parelles amb fills. Catalunya. 1991-2001

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

h) Incrementen les llars múltiples i les llars extenses (l'any 2001 representen el 10,5% del total, on hi resideix el 17% de la població). Les llars extenses deixen de tenir el perfil tradicional de tres generacions sota un mateix sostre, es diversifiquen i sobretot rejoyeneixen. Aquestes formes de residència són les més comunes entre la població estrangera, no perquè siguin pròpies de cap cultura en concret sinó perquè el boom migratori és molt recent.

5. SINGULARITATS I CANVIS. UN RESUM DE L'ESTRUCTURA DEMOGRÀFICA

La crisi econòmica del 1973 va tenir els seus efectes sobre l'estructura demogràfica i social. Entre els anys vuitanta i noranta la població de Catalunya havia entrat en una dinàmica d'estancament. La natalitat havia tocat fons, la fecunditat davallava i s'ajornava, la mortalitat augmentava i les migracions interiors s'havien aturat. Aquest context anunciava un envelliment sense precedents i una regressió demogràfica.

Vint anys després l'escenari ha canviat radicalment: els naixements repunten i la fecunditat també, l'esperança de vida continua sumant anys i l'aportació de la immigració estrangera rejoyeneix la població catalana. S'ha passat dels 6 milions als 7 milions d'habitants. L'evolució de la població s'ha fet de manera intensa i accelerada però sobretot adaptada a la situació de crisi i a un estat de benestar fragmentat.

Durant el període d'estancament demogràfic la població catalana va **adaptar-se** a les noves circumstàncies. La situació de crisi: l'atur, la precarietat laboral i l'encariment del preu de l'habitatge va confinar els joves a les llars paternes ajornant l'emancipació *sine die*, la formació de noves llars i els projectes de paternitat. Els joves van romandre a casa dels seus pares invertint, ells i sobretot les seves famílies, en instrucció. Avui són les generacions més ben formades de la història.

Aquesta situació és la que explica l'evolució demogràfica de Catalunya des de 1981, però no pas l'única perquè hi han interactuat altres elements com la incorporació de nous comportaments (davallada de la nupcialitat, augment d'unions consensuals o increment de la ruptura) propis de la *Segona Transició Demogràfica*.⁸⁷

87. Comportaments que s'han generalitzat en el moment en què el calendari legislatiu ho ha reconegut. No cal oblidar que a l'Estat espanyol ha existit un fort constrenyiment legal en matèria de filiació i d'igualtat entre l'home i la dona que no va trencar-se formalment fins a 1981 amb l'aprovació del nou Codi Civil.

El nou mil·lenni porta un nou model demogràfic. El sobtat, intens i accelerat *boom migratori* de persones de nacionalitat estrangera té un efecte importantíssim sobre l'estructura i la dinàmica de la població catalana. Els efectius de nacionalitat estrangera fan créixer la població catalana, rejeveneixen les seves estructures, augmenten la natalitat, diversifiquen els orígens de procedència i complementen l'activitat dels catalans de nacionalitat espanyola.

La població catalana avui creix amb increments molt acusats (amb una taxa anual de 2,32% durant el període 2001-2006), superant dues dècades d'estancament.

Tanmateix, però, la població de Catalunya ofereix un perfil de societat envellida tot i la tendència manifesta al rejuveniment. Encara pesa la inèrcia d'un passat recent de creixement 0 que va conduir la societat als màxims nivells d'envelliment.

La proporció de persones grans (16,45%) supera la d'infants però, per primera vegada des de 1981, tendeix a davallar, fet que es reflecteix en els índexs d'envelliment i de dependència senil.

La proporció de persones majors de 80 anys indica el progressiu augment de l'expectativa de vida que es situa als 77,4 anys per als homes i 84 per a les dones.

El nombre de dones és superior al d'homes (d'això en dona compte la relació de masculinitat, 98,33%), l'increment de l'esperança de vida favorable a les dones accentua aquest superàvit que avui tendeix a atenuar-se gràcies a la immigració estrangera que en alguns casos encara té un perfil predominantment masculí.

Els naixements es recuperen i la fecunditat també, amb taxes de natalitat superiors a l'11 per mil (les més elevades des de la dècada dels vuitanta) i amb un indicador sintètic de fecunditat d'1,5 fills per dona.

La població nouvinguda és l'artífex principal dels canvis. Aquesta aportació diversifica els orígens de procedència de la població catalana, que cada cop tendeix a venir menys de la resta de l'Estat espanyol i més de l'estranger.

El fet migratori és un element que ha anat lligat, històricament, a l'evolució de la població catalana. Tot i que es preveu un futur dinàmic, l'experiència històrica evidencia que a Catalunya la incorporació de fluxos no sempre va acompanyada de creixements de població, a llarg termini s'adapten a les pautes catalanes.

L'estructura i composició de les llars també s'ha fet ressò del model demogràfic adaptat. Que els joves hagin restat a les llars paternes durant la crisi explica l'elevat percentatge de llars nuclears de parelles amb fills, tot i això avui

s'observen canvis. Les llars de Catalunya en el darrer decenni es diversifiquen. Tres raons poden apuntar-se per explicar els canvis observats: l'estructura de la població, envellida, l'arribada d'efectius de població estrangera i els nous comportaments dels catalans.

Cada cop hi ha més llars i menys persones. Mentre que ha augmentat el creixement de les llars (1,82% anual durant el període 1991-2001), l'increment de la població ha estat feble (0,53%) i les llars són doncs cada cop més petites (pel que fa al nombre de membres, 2,74 persones per llar).

Les llars de Catalunya són cada cop menys familiars tot i que la forma majoritària de residència (36,93%) continua essent el nucli de parella amb fills. Aquesta forma, però, perd efectius a favor d'altres tipus.

S'experimenta un increment notable de les llars unipersonals, que es dupliquen, assolint el 20,93% del total de les llars a Catalunya. Aquestes formes, juntament amb les llars sense nucli, havien suportat tradicionalment l'envel·liment. Ara tendeixen a rejaovenir-se i a desfeminitzar-se reflectint nous comportaments (*singles*) i l'arribada de la població estrangera que s'instal·la amb compatriotes sense vincle de parentiu nuclear, deixant enrere el perfil de dones velles solteres o vídues. Que deixa de respondre exclusivament al perfil de dones velles, solters i vídues.

La presència d'estrangers es fa palesa no només en les llars sense nucli sinó també en les llars extenses i fins i tot múltiples, que rejaoveneixen deixant enrere el perfil de les tres generacions.

Augmenten les parelles sense fills, tant les de *niu sense fer servir* (com a manifestació de l'adaptació) com les de *niu buit* (com a efecte de l'envel·liment).

Aquest és, doncs, el perfil de la població de Catalunya, amb una herència de l'estancament i envelliment propis d'un sistema adaptat a una situació de crisi i amb un present dinàmic marcat pels canvis de tendència a partir de l'arribada de la població de nacionalitat estrangera.

Bibliografia

- ALABART, A.; LÓPEZ, C. (1996). «L'evolució de les professions dels barcelonins: gentrificació i polarització». *Revista Barcelona Societat* [Barcelona, Ajuntament de Barcelona], núm. 6, p. 4-18.
- CABRÉ, A. (1999). *El sistema català de reproducció*. Barcelona: Proa. Institut Català de la Mediterrània d'Estudis i Cooperació.
- CABRÉ, A. [dir.] (2000). *Demografía: una cuestión de dos sexos y cuatro generaciones*. Informe realitzat en execució del contracte SOC 98 101297-05E0. Centre d'Estudis Demogràfics.
- CABRÉ, A.; PUJADAS, I. (1989). «Crecimiento y estancamiento. La población de Catalunya en el s. XX». *Papers de Demografia*, núm. 37. Centre d'Estudis Demogràfics.
- CAPELLADES, J.; FARRÉ, M. (1998). «L'evolució de la població de Catalunya. Tendències recents». A: GINER, S. [dir]. *La societat catalana*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, Generalitat de Catalunya, p. 117-145.
- DEVOLDER, D. (2006). «La natalitat i la fecunditat dels estrangers a Catalunya». A: LARIOS, M. J.; NADAL, M. *Estat de la Immigració a Catalunya 2005*. Ed. Mediterrània, p. 257-274. (Col·l. Polítiques).
- DOMINGO, A.; GIL, F. (2006). «L'evolució recent de la població estrangera a Catalunya». A: LARIOS, M. J.; NADAL, M. *Estat de la Immigració a Catalunya 2005*. Ed. Mediterrània, p. 183-222. (Col·l. Polítiques).
- FUNDACIÓ JAUME BOFILL (2005). *Estructura social i desigualtats a Catalunya*. Barcelona: Ed. Mediterrània. (Col·l. Polítiques, 34).
- GARCÍA, A. (1996). «Les migracions internes recents». A: CARRERAS, C. [dir]. *La població. Geografia General dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 177-786.
- GUISANDE, C.; OLIVARES, D. (1998). «Canvis demogràfics i transformacions de les estructures». A: GINER, S. [dir]. *La societat catalana*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, Generalitat de Catalunya, p. 147-168.
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2006). *Anuari Estadístic de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- INSTITUT D'ESTUDIS REGIONALS I METROPOLITANS DE BARCELONA. *Enquesta de la població de Barcelona. 2000. Condicions de vida i hàbits de la població*. Informe General. Barcelona: IERMB.
- LESTHAEGHE, Ron (1991). «The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation». Ponència presentada al *Símposi Internacional: Mutació del sistema de valors a les societats europees i magribines*. Organitzat per l'Institut Català d'Estudis Mediterranis.
- LÓPEZ, C. (2006). *Evolució i tendències de les llars, les famílies i les persones*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Observatori Social. (Col·l. Conèixer Barcelona).
- MIRET, P. (2004). *Emancipació domiciliària, laboral i familiar dels joves a Catalunya*. Secretaria Joventut Catalunya. (Col·l. Aportacions, 25).
- PUJADAS, I. (1990). «El envejecimiento de la población de Catalunya. Factores demográficos y geográficos». *Papers de Demografia*, núm. 40. Ed. Centre d'Estudis Demogràfics.
- PUJADAS, I. (1996). «La natalitat i la fecunditat». A: CARRERAS, C. [dir]. *La població. Geografia General dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 118-138.
- PUJADAS, I.; MENDIZÁBAL, E. (1992). *La població de Catalunya en el període 1975-1986: de l'explosió demogràfica al creixement zero*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Direcció General de Planificació i Acció Territorial.
- RAVENSTEIN, E. G. (1985). «The Laws of migration». *Journal of the Royal Statistical Society*, núm. 48, p. 162-227.
- ROUSSEL, L. (1995). «La solidaridad intergeneracional. Ensayo de perspectivas». *REIS* [Madrid: CSIC].
- SOLSONA, M.; TREVIÑO, R. (1996). «Les transformacions familiars». A: CARRERAS, C. [dir]. *La població. Geografia General dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 254-270.

Bibliografia

TAPINOS, G. (1999). «Els reptes demogràfics: L'Europa mediterrània i els canvis demogràfics. Hi ha una especificitat pròpia dels països del sud?». A: VVAA. *L'espai Mediterrani llatí*. Barcelona: Institut Català de la Mediterrània, p.111-214.

VAN DE KAA, D. (1987). «The Second Demographic Transition». *Population Bulletin*, vol. 42, núm. 1. [Population Reference Bureau. Washington]